

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Тернопільський комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти
Університет імені Альфреда Нобеля
Одеський державний університет внутрішніх справ
Академія когнітивних та природничих наук

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

**ЗГУРТОВАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА
ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

16-17 травня 2024 року, м. Кривий Ріг

Кривий Ріг – Полтава

УДК [316.454.4:316.3]:355.01(082)

Редакційна колегія:

Шрамко Ярослав – доктор філософський наук, професор, ректор Криворізького державного педагогічного університету;

Олена Караман – доктор педагогічних наук, професор, ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Віталій Курило – доктор педагогічних наук, професор, голова вченої ради ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», академіка Національної академії педагогічних наук України;

Ярослава Юрків – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Ірина Трубавіна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Тамара Василюк – кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету;

Наталія Островська – кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Ілля Лисоконь – доктор філософії з освітніх, педагогічних наук, асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету;

Ія Шимко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету.

Схвалено Науково-методичною радою

Криворізького державного педагогічного університету

(протокол № 9 від 06.06.2024 року)

Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(протокол № 11 від 21.06.2024 року)

Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Кривий Ріг, 16-17 травня 2024 року. Кривий Ріг : КДПУ ; Полтава : ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2024. 396 с.

У збірнику тез висвітлено вітчизняний досвід з забезпечення соціальної згуртованості засобами соціальної роботи, соціальної педагогіки; досвід забезпечення адаптації та інтеграції біженців в розвинутих країнах; законодавчі ініціативи, юридичні та політикоправові шляхи вирішення проблеми єдності та згуртованості суспільства в умовах воєнного стану; міжнародний досвід соціальної роботи і надання соціальних послуг в умовах воєнного стану; мультидисциплінарний характер забезпечення соціальної згуртованості в умовах війни; психосоціальну підтримку населення в умовах війни, збереження ментального здоров'я, соціальну підтримку і допомогу вразливим категоріям населення соціальну згуртованість як категорію національної безпеки, соціальної держави, педагогіки, соціальної психології, філософії тощо

СЕКЦІЯ 4.

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД З ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я, СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА І ДОПОМОГА ВРАЗЛИВИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ. ДОСВІД РОБОТИ ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ВРАЗЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ, АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Аксьонова Олена

Надання соціальних послуг з працевлаштування ВПО в державній службі зайнятості..... 158

.....

Файдюк Олена

Соціальна згуртованість громади, як фактор соціальної адаптації в ній учасниць бойових дій..... 290

Харламов Михайло

Організація діяльності соціальних служб на прикладі роботи територіальних центрів надання соціальних послуг в Україні..... 292

Чернушенко Аліса, Кабусь Наталя

Результати експериментальної роботи з профілактики наркотичної залежності старших підлітків у закладах освіти..... 295

Швед Ольга

Особливості підтримки соціальними працівниками особам, які втратили близьку людину..... 298

Юрченко Любов

Соціально-психологічні фактори та умови психологічного благополуччя людини..... 301

Якубова Людмила, Копаничук Дарія

Теоретичні основи розвитку емпатії старшокласників..... 305

Яровий Олександр, Логінова Марина

Роль соціальних працівників у підтримці благополуччя військових..... 307

Швед Ольга

кандидатка соціологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна
ORCID 0000-0003-4251-3894

ОСОБЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ОСОБАМ, ЯКІ ВТРАТИЛИ БЛИЗЬКУ ЛЮДИНУ

Втрата близької людини, особливо, коли вона неочікувана – це вибух, нестерпний біль, часто втрата сенсу життя того, хто залишився. Фізично людина померла, однак у душах близьких і друзів людина ще продовжує існувати, у деяких випадках досить довгий час. В житті всі люди рано чи пізно стикаються з втратами близьких і кожен по різному це переживає. В останні роки в Україні багато людей втратили близьких, які померли від КОВІД-19, а потім прийшла нова страшна біда – війна. Вона забирає близьких та дорогих людей і на фронті, і в місцях, які знаходяться далеко від лінії зіткнення, коли російські варвари бомблять наші міста та села. Гинуть дорослі, гинуть діти.

Швейцарка Елізабет Кюблер-Росс описала 5 стадій через які проходить людина, дізнавшись про смерть: Заперечення, Гнів, Торг, Депресія і Прийняття. Але ці стадії можуть бути не послідовними і змінити один одного в будь-якому порядку і людина може повертатися до одного і того ж етапу багато разів [4]. На першій стадії емоційного шоку існує супутня спроба відкидати реальність ситуації. Шокова реакція інколи проявляється в несподіваному зникненні почуттів, «охолодженні», ніби почуття провалюються десь у глибину. Це буває, навіть тоді, коли смерть близької людини не була раптовою, а очікувалась тривалий час. Відкидається сам факт смерті – «Він/вона не помер/ла», «Цього не може бути», «Я не вірю». Певний час люди не можуть звикнути до того, що близької людини немає. Про померлого нерідко говорять у теперішньому часі, навіть планують якісь події, куди включають людину, якої вже немає [2, с. 213]. Потім людина усвідомлює, що прийшло горе. Інтенсивність і протяжність почуття горя в різних людей неоднакова. Усе залежить від характеру стосунків з утраченою людиною, від характеру самої людини, від подовженості траурного періоду в конкретній культурі [1].

З усіх труднощів, з якими люди стикаються у житті, найважче зіткнутися з раптовою, несподіваною втратою того, кого любиш. Раптова втрата не дає шансу підготуватися. Не дивно, що близькі люди відчують себе обманутими раптовою смертю, обманутими, бо залишились без можливості сказати останні

слова, які хотіли б сказати, або зробити якийсь останній вчинок, який мав би значення – обійняти, поцілувати, щось подарувати, прогулятись за руку. Почуття, що не вдалось підготуватись, що життя не дало шансу, обмануло у такий спосіб, може посилити наше горе, біль та відчай.

Консультавання людини, яка зазнала втрати близької, дорогої їй людини є важким і потребує професійної підготовки, духовних сил та рівноваженості. Консультант не повинен заглушати біль, горе, а надавати ефективну допомогу. Соціальні працівники не займались раніше таким консультаванням, але війна все змінила. Тому все частіше, особливо в невеликих громадах, роль соціального працівника є важливою в боротьбі з горем, яку зазнала сім'я, де загинула людина.

Команда проєкту «Як ти, брате?», яка складається з практиків надає такі поради при спілкуванні при втраті рідних людей: необхідно зробити наступні кроки: 1. Висловити співчуття і готовність допомогти в будь-який момент; 2. Залучити до справ; 3. Розповідати добрі історії про людину, якої вже немає [4]. Як починаємо? Звичайно, зі слів співчуття. Висловити співчуття потрібно простими словами. Не слід говорити, що ви розумієте те, що людина відчуває. Не треба говорити довго про співчуття. Після втрати близької людини більшість людей відчувають самотність і потребують приналежності, прихильності і присутності інших. Головне в цій допомозі – проговорити, хто є близькими та друзями. Необхідно знайти можливість переговорити з близьким оточенням і пояснити, що підтримка та спілкування лікує і допоможе повернути сенс життя і його сприйняття. Якщо говорити про залучення до справ, то можливо, ви знайдете ідею, як можна залучати в подальшому до якоїсь допомоги іншим. Але спочатку – це дії, пов'язані з похоронними заходами.

Соціальний працівник може допомогти сім'ї або особі, яка втратила рідну їй людину, організувати прощання. Часто люди, які отримали звістку про раптову смерть або загибель, розгублені, шоковані і не готові до дій. Рекомендовано 9 питань соціального працівника для підготовки правильного прощання і підтримки рідних:

1. Яка мета ритуалу? Які конкретні цілі переслідує ритуал?
  2. Які дії (символічні) можуть допомогти закрити цей старий і незавершений/незакінчений розділ у житті людини?
  3. Які атрибути потрібні для цих символічних дій?
  4. Які словесні формулювання хоче використовувати клієнт? Наприклад, підкріплений словами (слова, які хоче присвятити саме цій людині, спогади). Яке повідомлення символічно виражає ритуал?
  5. Кого клієнт хоче мати поруч під час ритуалу і яка роль цих людей?
- Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання»
6. Де клієнт хоче провести ритуал? Яке найкраще місце та атмосфера?

7. Коли клієнт бажає провести ритуал? Чи вже йде підготовча робота над виконанням ритуалу?

8. Чи був ритуал ефективним? Яким був вплив ритуалу до, під час і після?

9. Які незавершені справи залишилися? Чи є ще якісь аспекти життя, які потребують уваги? [2, с. 221].

І третій важливий крок – розпитувати про позитивний образ, щоб залишити світлу пам'ять. Розмови мають бути про минуле, не про те, що сталося недавно.

Герман де Моннінк – нідерландський соціальний працівник і психолог, надав рекомендації зі свого особистого досвіду роботи, як соціального консультанта. Соціальні працівники при консультуванні осіб, які опинились в горі від втрати близької людини, повинні використовувати всі можливі психологічні основи технологій соціальної роботи: глибинну психологію (переборення конфлікту свідомого і безсвідомого, оволодіння механізмами захисту від психічних травм); біхевіористській напрямок (використання впливу оточення на поведінку людини, розкриття для особистості її місця в соціальній дійсності); когнітивну психологію (зміна когнітивних правил особистості, що приводить до вирішення поведінкових і емоційних проблем); гуманістичну психологію (допомога особистості у віднайденні смислу життя, саморозуміння, конгруентності).

Є кілька потреб, які консультант – соціальний працівник повинен задовольнити при роботі з клієнтом, який втратив близьку людину: задоволення потреб у повазі: повага до особистої цілісності та чесності; задоволення потреб у виживанні; Задоволення когнітивних потреб у тестуванні реальності; потреба в емоційній близькості: скорбота про втрачену близьку людину; ритуальна потреба: потреба належного прощання; екзистенційна потреба: створення допоміжної розповіді. Клієнту допомагає усвідомлення того, що емоційний біль не є постійним, і що людині не потрібно сумувати вічно. Людина все одно може любити вічно, незалежно від того, чи буде людина присутня з нею фізично чи ні, але не потрібно сумувати весь час, щоб вшанувати цю любов. Потрібно просто любити.

Розмовляючи з багатьма людьми, які зазнали раптової втрати, Герман де Моннінк, відзначив, що є кілька важливих рекомендацій допомогти людям вилікуватися від горя:

– Любіть себе і особливо піклуйтеся про себе, переживаючи своє горе, бо вам ще жити після всього, що трапилось. Стежте за своїм здоров'ям і при необхідності зверніться до медиків. По можливості, добре харчуйтеся, бо ваше тіло після виснажливого переживання потребує підкріплення. Фізичні вправи, активний спосіб життя (рухливість) зменшує депресію.

– Переживіть свій траур, сум зараз: якщо хочете поплакати – плачте.

Навіть якщо ви сильні і мужні, це не поблажливість до себе, а просто

розсудливий і чесний вчинок у боротьбі зі своїми емоціями і горем. Висловлення своїх почуттів та емоцій допоможе вам вилікуватися, оскільки виражені почуття зникають. Пригнічені почуття – ні. Не ігноруйте своїх емоційних потреб і дайте волю своїм почуттям: виговорюйтесь, плачте, кричіть. Можливо, скажіть ті слова, які ви не встигли сказати, або знайдіть інший чуттєвий для вас спосіб попроситися, навіть якщо людини, яку ви любили, немає фізично. Нажаль, під час війни, не всі тіла загиблих людей можливо поховати фізично.

– Важливо бути сильним і мужнім, але зверніться до інших, отримайте підтримку від консультантів і груп підтримки, таких як - групи підтримки овдовілих жінок або матерів, групи підтримки для тих, хто пережив втрату, до родичів і друзів. Ви можете знайти їх через хоспіси, церкви, громаду чи соціальні служби.

– Звертайтеся до людей. Знання про подібні переживання інших можуть привести до нового розуміння власних почуттів, а також дати вам їх підтримку і дружбу. І ви допомагайте не тільки собі, але й іншим. Ваша підтримка може стати джерелом сили та одужання для інших людей.

– І, найголовніше, повірте тому, що людина, яку ви любили і втратили, хотіла б, щоб ви оговталися від її втрати, і хотіла б, щоб ви пам'ятали й шанували її, але жили повноцінним життям [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Магдисюк Л., Федоренко Р. Основи психологічного консультування : навч. посібник. Луцьк : Вежа – Друк, 2022. 360 с.
2. Суліцький В., Швед О. Консультування в соціальній роботі : навчально-методичний посібник. Київ : Вид-во «Видавничий Дім Вінниченка», 2023. 270 с.
3. Herman de Monnik. The Social Workers' Toolbox. Sustainable Multimethod Social Work ; Routledge, New York, 2017. 570 p.
4. Як ти ... ? URL : <https://yakty.com.ua/> (дата звернення : 22.04.2024).